

Za učinkovito sorazmerno zastopstvo

Ostritev razprave in celo boja v zvezi z novim volilnim sistemom v naši državi seveda ne pomeni, da ta postaja kvintesenca celotne ustavne in politične ureditve. Res pa je, da brez njunega medsebojnega vpliva in prepletenosti ni mogoče zaznati niti bistvenih vzvodov političnega sistema na eni, niti možnih posledic takega ali drugačnega sistema zakonodajne ureditve volitev, o katerih zdaj tečejo zavzete, po nekaterih mnenjih celo usodne razprave (kar kažejo ponudbe in zahteve za referendum ali protireferendum o tej sicer zapleteni strokovni tematiki).

1. Če se ustavimo najprej pri strukturi in funkcioniranju političnih strank kot eni od bistvenih političnih scen naše stopnje parlamentarne demokracije, torej njenem relevantnem okolju, se zaradi nepredvidljivosti te scene ni mogoče znebiti občutka, da nas postopoma zapljuje val, ki ga na razvitem Zahodu opredeljujejo kot pojav modernih konkurenčnih (ljudskih) strank, ki so zamenjale klasične konzervativne in liberalne, pa tudi delavske in krščanske stranke.¹ Po svoji sestavi so (z izjemo npr. SLS ali manj pomembne Delavske stranke) tudi naše stranke v določeni meri »vsakogaršnje« stranke (catch – all – parties). Tudi pri nas nedvomno gre za tip masovne demokracije ob precejšnji pasivnosti navadnih članov, kar naj bi generiralo legitimacijsko krizo ne le strank, temveč tudi parlamenta. Vendar pa na Zahodu to pronikanje strank v splošno volilno telo vodi do njihove deradikalizacije, do širokega programskega soglasja in zgolj obrobnih političnih razlik med njimi, pri nas pa se na sprevrnjen način te razlike vedno bolj ostrijo: Demos in opozicija, »post« Demos in dodatna polarizacija na desne in leve stranke, čeprav bi proces že široko začetega lastninskega preoblikovanja in pojav stotin novih podjetij moral naravno voditi do številnih novih sredinskih strank liberalne in podobne usmeritve.

Po drugi strani pa je mogoče trditi, da za naše strankarske razmere v veliki meri drži ocena, kot se je na Zahodu izoblikovala za postkomunistične procese v Vzhodni in Srednji Evropi: da je v njih hkrati z odvrganjem prilastka »socialistični« v glavnem postala demokracija zunaj strank sumljiva (gre zlasti za neposredno demokracijo, civilno družbo in medije).

Političnostrankarski prostor s takimi značilnostmi nujno vodi tudi do znanih načinov obnašanja in blokad v našem parlamentu, ki jim stežka najdemo primerjavo v svetu razvite parlamentarne demokracije. In od tod se mnogo bolj kot v drugih sistemih postavlja vprašanje, v kakšni smeri utegne novi volilni sistem spodbujati ali blažiti obstoječe in potencialne politične spopade in razkole.

2. Gledano s te perspektive, je za blažitev teh mej na eni in za preoblikovanje ter uveljavljanje številnih manjših strank (nekatero se komaj preobražajo iz interesnih ter drugih političnih gibanj) na drugi strani, v našem prostoru *večinski volilni sistem* manj primeren, saj bi komaj začete procese politične pluralizacije bistveno otežil ali celo onemogočil. Vrsta raziskav kaže, da so v splošnem njegovi učinki usmerjeni k reduciranju političnih strank in oblikovanju dveh nacionalnih strank,

* Savin Jogan, doktor politoloških znanosti.

¹ Prim. C. Offe, Družbena moč in politična oblast. DE, Ljubljana 1985, str. 126.

pri čemer so manjše stranke prisiljene, da odstopijo od volilne tekme ali da izoblikujejo prisilne, pogosto nenaravne koalicije, da sploh ostanejo v volilni konkurenci.² Tu seveda ne gre za absolutno značilnost tega ali drugačnega volilnega sistema, saj je očitno, da so volitve – ne glede na model – v prvi vrsti boj med političnimi strankami. Razen tega je v sosednji Hrvaški dosledna raba tega sistema pripeljala na mikroravni do očitne nesenzibilnosti vodilne stranke za različne spektre javnega mnenja.³

Model sorazmernega predstavništva je zgrajen na podmeni, naj zakonodajno telo predstavlja vse poglobitve interese in poglede volilnega telesa.⁴ Po istem mnenju se vlade in politični sistemi na podlagi tega modela sploh percepirajo kot legitimnejši. Res je sicer, da tak model volitev vodi praviloma do zelo raznovrstne, pisane sestave parlamenta, vendar ta hkrati omogoča kasnejše oblikovanje koalicijskih vlad z naravnnejšimi programskimi koalicijskimi povezavami.

3. Predlagani zakon za volitve v državni zbor⁵ pomeni sicer določeno kombinacijo obeh modelov, vendar bo pri tem v praksi nedvomno dobilo načelo sorazmernega zastopstva strank in posredno tudi posameznih regij (volilnih entot) večjo težo, saj bo ob velikem številu volilnih okrajev in konkurirajočih strank le malo možnosti za neposredno izvolitev posamičnih kandidatov. Predlagana kombinacija obeh modelov pa pravzaprav posrečeno korigira edino šibko točko proporcionalnega sistema volitev: pomanjkljivo možnost identifikacije volivcev s predlaganim kandidatom.

Pozornosti vredna je tudi rešitev glede neodvisnih kandidatov, ki lahko nastopajo v več volilnih okrajih iste volilne enote.

Posebno občutljivo pa je v tem okviru vprašanje določitve *volilnega praga*. Zvišanje praga (od sedanjih 2,5% volilnih glasov v treh zborih na tri mandate v državnem zboru) utegne »onemeti« velik del volilnega telesa, saj je zelo verjetno, da številne manjše stranke tega cenzusa ne bodo dosegle. S tem pa bodo praktično anulirani interesi tistih volivcev, ki bodo zanje oddali glasove. Tu seveda ne gre zgolj za količino: kdor je manjši, nima določenih pravic. Gre za to, da bo volilni in parlamentarni spekter bistveno osiromašen za določene interese, prizadevanja, poglede in zahteve teh volivcev, kar pri nas ne bo uperjeno zoper skrajne skupine državljanov (kot v nekaterih stabilnih političnih sistemih), temveč bo to dejstvo bistveno vplivalo na volitev političnega prostora in večjo polarizacijo, ki že danes zavzema velik obseg in od časa do časa blokira normalno skupščinsko delo. Zaradi tega bi bilo treba zelo resno razmisliti o drugačni usmeritvi: zniževanju ali sploh odpravi praga in s tem prispevati k močnejši legitimaciji zakonodajnega telesa. O koalicijskih in drugih vladnih povezavah, ki bi zaradi tega bile nujne, smo že govorili. Očitno pa je tudi, da se bo treba tudi v našem političnem prostoru nasploh privaditi bolj fleksibilnim tvorbam vladnih koalicij in manj tragično jemati trenutne poraze na tej sceni: ni vsak umik dosedanje vlade v opozicijo že tudi konec demokracije.

² To je zlasti očitno pokazala situacija v sosednji Hrvaški. Prim. M. Kasapović, *Politički učinci hrvatskog izbornog sustava*. Politička misao 3/1991, str. 73.

³ N. d. str. 80.

⁴ Prim. Lijphart, Grofman (eds): *Choosing an electoral system*. Praeger, New York 1984, str. 5, 6.

⁵ Poročevalec Skupščine Republike Slovenije št. 10/1992.